

יו"ל ע"י התאחדות האברכים
 "אדנים לתורה" דהסידי זוטשקא
 פר' פנחס תשפ"ב • גליץ קס"א

נחל קדומים

דברות קודש ממעיין נובע, כ"ק מרן רבו"ק ז"ע

פלאות התורה מאוצרותיו של
 הגה"ח ר' זרח רונטל שליט"א

חלוקי הנחל

"ויכפר על בני ישראל"

כפרת פינחס על עמ"י וכיטל קליפת פעור

משה רבינו לא ראה מעשה זמרי

אומר המהר"ש קלוגר שע"פ גמ' זו נבין פשוט נפלא במעשה פנחס וזמרי. דהנה סדר הפסוקים הוא כך: בפרק כ"ה פסוק ו' כתיב "והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה וכו' והמה בוכים פתח אוהל מועד, וירא פנחס וכו' ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו וכו'. משמע שמעשה זמרי היה לעיני מרע"ה וקהל בני"י. אולם - אומר המהרש"ק, משה רבינו לא ראה שום דבר, כדרך הצדיקים הגדולים שלא ראו דבר שלא רצו לראות. וכמו שדוד המלך היה מתפלל "העבר עיני מראות שוא". [נכמו שהיה מעשה עם הבעש"ט הק' שראה ענין של חילול שבת, והבין מזה שצריך לעשות תשובה על בחינה של חילול שבת, שמה שמראים לאדם מן השמיים משמע שיש לו שייכות לזה, והתבונן העצמו ואמר ששמע זילותא דת"ח ולא מיחה, ות"ח הוא בחינת שבת, ע"כ נחשב לו כבחינת חילול שבת].

ומשה רבינו שומע באוזניו מה מתרחש, אך לא רואה שום דבר. הוא רוצה רוצה לקחת הרומח ולקנא קנאת ה', אך לא יודע לאן ללכת. כלל ישראל בוכים בדמעות שליש על החילול השם הנורא, אבל מרע"ה לא רואה ולא יכול לעשות שם מעשה בעיניו. אבל הועילה הבכיה הזאת שנתתו עיניו של פנחס, "וירא פנחס" וראה מה שראה, ובא לשאול את מרע"ה מה דינו. א"ל משה, "קריינא דאגרתא הוא להוי פרונוקא", היינו כיון שמשמים סיבנו הענין שאתה דוקא תראה, משמע שענין זה שייך רק אליך לעשות המעשה של הקנאות וקדושה.

אלא שהשתא צריך להבין מדוע באמת ענין זה של הקנאות לא היה לו שייכות למשה רבינו, והיה דווקא שייך לפנחס.

הרשת שפרש בלעם למשה רבינו

דאי' בתנחומא (בלק אות י"א) שלומדים מתוך ברכותיו של אותו רשע מה רצה לבלט שכשומר מראש צורים, הכוונה שרצה במחשבתו הראשונה להגיע לשורש, לפגום בזכות אבות שהזכיר מרע"ה כדי להציל את בני"י. וכשלא הצליח וראה כח האבות הק', אזי אמר לבלק לכה איעצך איך להלחם בכוחות הק' של מרע"ה שהיה למען כלל"י, שלא יעמוד לו כוחו לעורר זכות על בני"י. ואיתא בסנהדרין ק"ו ע"א שעצתו הייתה שכיון שאלוקיהם של אלו שונא מצב חוסר קדושה, ולכן רצה להכשילם בזה. ומובא בזה"ק (ח"ג ק"ד ע"א) שפרשו רשת ללכוד דווקא את מרע"ה ה"ק, ועיטרו את כזבי בכל מיני

שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן

השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם וכו' לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום (במדבר טו, יא-ט). הנה פינחס ה' מצד אביו בן בנו של אהרן הכהן שהי' אוהב שלום ורוחף שלום אוהב את הבריות וכו', וא"כ מצד אביו היה לו את טבע הרכות והרחמנות. ומצד אמו ה' בן בתו של יתרו שהי' בעל טבע עז וקשה, כמו שמוכא במדרש שיתרו כלא את מרע"ה במרתף ביתו מבלי לתת לו לחם ומים כדי שימות ברעב ובצמא, ורק בזכות בתו ציפורה שהיתה מביאה לו בחשאי מזון ומשקה ניצל.

והנה פינחס מצד אחד תפש את אומנות העזות והקנאות מצד אמו, בקנאו את קנאתי בתוכם, ומצד שני כתי' (תהלים ק"ז) ויעמד פינחס ויפלא ותעצר המגפה, שלמרות שקנא קנאת ה' במפרים ברית, עכ"ז התפלל עליהם שלא יענשו וזוה תפש את אומנות אבי אביו אהרן הכהן השלום והאהבה. ועל אותו פסוק מפרשים בגמ' (סנהדרין מד):

עשה פלילים.

מהנחל

נחלי אש בקצירת האומר

כשעושים לש"ש מביא לתכלית הנרצה

לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. במעשה דפנחס אנו למדים, דלפעמים בא השלום בדרכים הנראות מנוגדים לשלום. כי לכאוף מעשה פנחס הי' פעולה של מלחמה והתגרות בשבטים, שהתחילו לבזותו על כך. ולאמתו של דבר הביא שלום לדורות עולם. ומזה כיון כל אחד, כי העיקר הוא קודמת האמת לעשות הכל לשם שמים לעשות נחת רוח להבורא ית"ש, וכאשר עושים לשם שמים אזי כל הדרכים מובילים אל התכלית הנרצה.

(כ"ק מרן רבינו הנחל יצחק ז"ע)

זהו דרך השלמות והאמת שגם מזה וגם מזה אל יניח האדם את ידיו, למען יקנה השלמות בנפשו.

והדברים אמורים בכל אחד ולדרך ההפוך, דמצד אביו יורש אדם את דרך התקיפות שדרך האב לחנן את בניו בתקיפות, כדאי' בגמ' שדרך הבן שירא מאביו יותר מאמו, ומצד אמו יורש את דרך הנועם והרכות דאמרי' שם שמכבד את אמו ביותר מפני שמשדלתו בדברים, וצריך כל אדם לאחוז מב' הדרכים אלו וזה השלמות האמיתי.

זהו שכתב בזה"ק "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן" וקאי על ב' הנהגות אלו התקיפות והרכות לקנותם בשלמות.

זהו שאה"כ פינחס וכו' השיב את חמתי מעל בני"י היינו בתפלתו ברחמים ובתחנונים, ומצד שני בקנאו את קנאתי בתוכם, בתקיפות ובעז. לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום, שזהו השלמות שצריך לקנות כל יהודי בנפשו.

(כ"ק מרן אדמו"ר ז"ע)

הסכמת מרע"ה ל'שכר של פינחס

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל וגו' ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום (במדבר כ"ה, י"א-ט). יש להקשות על הפסוק לכן אמור, הלא תיבת אמור הוא מיותר, ולמה לא כתיב לכן הנני נותן לו את בריתי שלום. אך ידוע שמי שעשה איזה מצוה ומגיע לו שכר, או שיש לאדם הבטחה מאדם אחר, אזי צריך שצדיק הדור יסכים על ידו לקבל השכר או ההבטחה הזו. והרחיב הדבור. וע"כ אמר "לכן אמור", כיון שפנחס עשה מעצמו המצוה ו'השיב את חמתי מעל בני ישראל', ובדין הוא שיטול שכרו. אך משה היה צריך להסכים על השכר, ואמר הקב"ה למשה, "לכן אמור", ברית כהונת עולם". ואמר הקב"ה למשה, "לכן אמור", אתה תאמר ותסכים, ואז "הנני נותן לו את בריתי שלום". (דביה"ק ר' מאיר מפרמלאן ז"ע)

הדרכות בהשי"ת ע"י מצות צדקה

צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי תשמרו להקריב לי במועדו (כת, ג). נראה לי לפרש על דרך רמז, שהדיבור הי' אל משה רבנו ע"ה שהי' הדעת של כללות ישראל, שיראה להעלות את בני ישראל להיות דבוקים בו יתברך שמו, על דרך 'ולדבקה בו' (דברים יא, גב).

וזהו צו את בני ישראל מלשון צוותא חדא, והוא לשון דיבוק. פירוש, שיראה לדבק אותם לאביהם שבשמים, ואמר הכתוב ואמרת אליהם העצה לזה, את קרבני להתקרב ולדבק בו ית"ש, לחמי לאשי היינו על ידי מדת הצדקה שיתנו לחם לאכול לאשי לשון 'איש' לרמז על עניני ישראל. (דביה"ק ר' מרדכי מנדבוונא ז"ע)

בכוחו של פינחס נוצחין היצר בכל דור

והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם תחת אשר קנא לאלקיו וכפר על בני ישראל (במדבר כה, ט). עבודת הכהונה היא לכפר על בני ישראל ולעשות שלום בינם ובין קונם. וכיון שפנחס זכה לעשות כן ע"י מסירות נפשו, לכן זכה לכהונה.

וי"ל שמה שאמר הכתוב "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל", הכונה שכוח זכותו של מעשה פנחס השיב את חרון אף ד' מישראל לדורות עולם. שכח מסירות נפשו של פנחס, הכניס קדושה בנפשות ישראל שלא יוכלו לסבול מצב של היפך קדושה וטהרה, ובכוחו של פנחס, ישראל מכניעים את הסט"א בכל הדורות, ובזכותו של פנחס מתקדשים ישראל וגודרין עצמן בגודרי קדושה וטהרה להוסיף קדושה על קדושתן.

ואמר הכתוב "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם", זרעו אלו התלמידים (עיי ספרי ואתחן פ"ט), שכל אלו שייקשו להיות מתלמידיו של פנחס, וללכת בדרכיו להכניע כח הסט"א ולהגביר כח הקדושה, מובטח שיעמוד להם זכותו של פנחס, אשר הוא הי' הראשון להלחם במסירות נפש בטומאה זו, ויצח בסיעתא דשמיא.

(כ"ק מרן רבינו הנחל יצחק ז"ע)

כשפים של כוחות טומאה וקליפות וס"א נוראים. מחמת שידעו את מעלתו וכוחו של אדון הנביאים, התאימו כאלו כשפים וכוחות טומאה הגדולים ביותר ששייך בעולם. ולקבל דוגמא איזה כוחות של טומאה היה להם - נראה מה שאומר המגלה עמוקות (אופן מ"א), שבפרישת "קח את יהושע" ישנם כ"ח תיבות, ואומר הבעל הטורים שהם כנגד הכ"ח שנים שפרנס יהושע את בני, ומדוע דוקא כ"ח שנים, אומר המגלה עמוקות שבלק (אבי סוב) שלח לבלעם כ"ח מיני כשפים שעשה על בני ישראל, ובאותם כ"ח שנים העביר יהושע מבני את כוחות הכישוף האלו, וזה איפה מעלת כ"ח השנים הללו. הרי לנו שכ"ח שנים הוצרכו כדי לבטל השפעת כשפים אלו לרוב חוזקים.

רצונו של זמרי להציל את משה

והנה זמרי בן סלוא, ששמו האמיתי היה שלומיאל בן צורישדי, שהקריב בחונת המזבח של ניסן ביום החמישי עם כל הכוונות והייחודים, וכן נקרא שאול בן הכנענית שהיה בנו של שמעון בן יעקב ודינה שנלקחה ע"י שכס בן חמו, ונמצא שהיה נכדו של יעקב אבינו משני צאצאים - משמעון ומדינה, וזכה לראות בעיניו את "קדושינו קדוש יעקב" המובחר שבאבות הק', ודרגתו של זמרי היתה כ"כ גבוהה שנשאר היחיד מכל שאר הנשיאים שנפלו במחלוקת קרח, והוא היחיד שנשאר עד סוף הארבעים שנה עם מרע"ה. ולפי החשבון היה כבן מאתיים וחמשים שנה שבדאי אין שום שייכות ליציה"ה, והיה גנוז בו נשמת רבי עקיבא כמובא בכתבי האריז"ל, שנאמר בר"ע שדברים שלא גילו למרע"ה, גילו לרבי עקיבא.

מובא בליקוטי יהודה (לאומרי גוה) שהיה הו"א לזמרי, שהוא בגלל כל קדושתו הגדולה וכו"ל, הוא יציל את משה רבנו, ע"י שימשון הזוהמא אצלו, ויצליח להנצל. ולכן אמר להו, "אני גדול ממנו" (ממשה). (ובסה"ק מי השילוח לו' צדוק הכהן מלובלין ז"ע כתוב דיבורים נוראים על כוונות נוראות שהיה לזמרי, ולכן כל גדולי ישראל עמדו בצד ושתקו. וכותב שא"א לדבר מזה שאפילו פנחס לא השיג כוונתו. ובמד"ר נשא מובא כמה מהכוונות הנוראות בהקרבנות הנשיאים בכל יום. וכשאדם כזה עושה פעולה יכול להיות ענינים נעלמים וטמירים כמו שמצינו בענין יהודה ותמר. אלא ששם שני הצדדים היו צדיקים, אבל כאן כיון שהצד השני היה צד מהס"א עם הטומאות והכשפים הכי נוראים שבעולם שאפילו מרע"ה פחד מהם, אז זה כבר היה אחרת. ובפרט לפי המהרש"ק שהבין שאין זה שייך אליו לטפל באופן אחר - כיון שלא ראה אע"פ שנעשה לעיניו, וכמו במעשה דר"י ואילפא, שאם אילפא לא שמע לא מסר ר' יוחנן את הדברים לאילפא.

כוחו של פינחס דווקא בכיטול הקליפה

וכן מובא בחת"ס שפנימיות ענין הע"ז של בעל פעור, שעובדי הע"ז טענו בשקר ושפל גאותם שאין ח"ו חפץ לה' במעשי האדם, ורק צריך שהאדם יכיר בשפלותו ואפסיותו, ויתבונן בסופו רימה ותולעה, וכולו צואה ולכלוך ובא מטיפה סרוחה וכו', וע"ז יבין שאין לו מה להתגאות. ולכן עשו עבודה מהמצב הכי נחות ושפל של האדם. וע"ז זו היא אבי הכפירה והאפיקורסות. ולהיפך ממה שאנו יודעים שהקב"ה בחר בנו ורוממנו ומקבל נח"ר מאיתנו מכל תנועה מחשבת דיבור ומעשה עשויים כרצונו, ומאיתנו דוקא רוצה הקב"ה נחת רוח מגודל אהבתו אלינו.

ולזה דווקא פנחס יכול היה להכניע קליפה זו, שהיה במה לבושות, ע"י שאמרו הראיתם בן פוטי נכד של סביו שפיטם עגלים לע"ז, ומלאכים ביקשו לדחופו ולנדותו ולמרות זאת לא התפעל מכלום, בכח זה ששבר את שברון הרוח ובעזות דקדושה קם מתוך העדה, ביטל את קליפת פעור.

נחל איתן

טללי טוהר מתוך דא"ה של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

"צרור את המדיינים - כמו זכור, שמור"

(במדבר לא, ו) ויקצוף משה על פקודי החיל, שאחר שחזרו ישראל ממלחמת מדין הנזכרת בפר' מטות, קצף עליהם משרע"ה, ואמרו ע"ז שם בגמ' א"ר נחמן אמר רבה בר אבוא, אמר להן משה שמא חזרתם לקלקולכם הראשון, אמרו לו לא נפקד ממנו איש, פי' שלא חזרו לקלקולם, אמר להן א"כ כפרה למה, אמרו לו אם מידי עבירה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו, מיד ונקרב את קרבן ה'. והקשה ע"ז בחידושי הרי"ם דלמה המתינו עד עתה בהקרבת הקרבן, והלא אם ידעו על עצמם שמידי הרהור לא יצאו, היה להם מיד להקריב על זה קרבן, ות"י דיי"ל דמתחילה סברו דאין עבירה אלא במעשה העבירה ולא בהרהור עבירה, אך אחר שצוה להם משה על גיעולי נכרים, שאף טעם הגיעולים אסור כגיעולים עצמם, הבינו שאף הרהור עבירה שיש בה טעם עבירה אסור כעבירה עצמה, כי טעם כעיקר וע"כ רק אחר זה הקריבו ע"ז קרבן.

אך עדיין יש להבין לפי' המבו' באוה"ח ובנועם אלימלך דעיקר הציווי ד"צרור" היה על חטא המחשבה שהיה מסיפור המעשה דפעור או מעשה דכוכב, ומשמע שהיו יודעים איסור הרהור מקודם המלחמה ומשום כך נצטוו לצרור את המדיינים ולהנקים בהם. אמנם לפי המבואר לעיל ברמז דברי רש"י שציווי זה של צרור היה בדרך של זכור ושמור דהיינו להקדים תבערת לבו לעשות רצון ה' וממילא יסתלקו ממנו כל חטא ועוון ומחשבת איסור, א"כ י"ל שפקודי החיל ואנשי המלחמה לא פעלו בדרך זו מאחר שלא הבינו שזוהי הדרך, וע"כ קיימו את ה"צרור" באופן של מלחמה עם הרע עצמו, וכיון שנלחמו כך לא עלתה המלחמה בידם לגמרי ועדיין מידי הרהור לא יצאו כי "הנאבק עם המנוול מתנוול", וכיון שראו שכך מיד "ונקרב את קרבן ה'" השכילו להבין שכדי לקיים צרור יש להקריב להשי"ת קרבנות, דהיינו לעבוד את השי"ת בתבערת לבו בכל כחו וממילא קיימים בו צוה, כי "אוהבי ד'" ממילא מקיימים "שנאו רע" יעזרו השי"ת שזוכה לבער את הרע מקרבנו.

כתוב בפרשתן (בה, טו) **צרור את המדיינים והכיתם אותם.** וברש"י (ר"ה צווח) כתב ו"ל: "כמו זכור, שמוה לשון הווה, עליכם לאייב אותם", ע"כ. ואפשר לרמז דברי רש"י, שהעצה לקיים צרור את המדיינים ולשנוא את הרע בתכילת השנאה היא ע"ז זכור ושמור, שכפי שייכן את עצמו איש ישראל לשבת קודש ובוזה יריגיש את נועם השבת בתענוג רוחני עילאי, כפי כן יזכה לשנוא את הרע, כי התענוגים הרוחניים בכוחם לגרש ולעורר שנאה לתענוגים הגשמיים, כדאיתא בברי הארץ (מכתב כב) שהנפש מתאוה לתענוגים, וכאשר היא מתמלאת בתענוגים וותנייה"ה מרוחקה מתענוגים גשמיים.

עוד יש לרמז בענין מה שפירש"י עה"פ צרור את המדיינים, כמו זכור ושמור, והנה יש לדקדק בענין מה ש"זכור" נאמר בתורה בפר' יתרו ו"שמור" נאמר בפרשת ואתחנן, והרי לכא' סדר העבודה הוא קודם להתרחק מן הרע שמשמעו לא תעשה, ואח"כ לדבוק בטוב. אלא דאיתא בספר התניא (פרק כ"ה) דהנאבק עם המנוול מתנוול, כי המתעסק במלחמה תמידית עם הרע א"א שלא ידבק בו ממנו, וע"כ הדרך היא לעסוק בעשה טוב ואהבת ה', וע"ז ממילא יתרחק מן הרע, כי כאשר לבו מלא בתורה ועבודה ממילא אין שום מקום לרע. וע"כ נזכרה בתורה מצות "זכור" קודם ל"שמור" לעורר על דרך העבודה הנ"ל. שיש לדבק המחשבות בזכירת התורה והמצוות, וע"ז יהיו שמורים מכל חטא ועון.

וזה יש לרמז בדברי רש"י שפי' "צרור, כמו זכור ושמור", דהכוונה שהרוצה לקיים בעצמו צרור את המדיינים דהיינו לשנוא את הרע כמבו', הדרך הישרה היא ע"ז זכור, דהיינו למלאות עצמו בתורה ועבודה להיות לבו בוער בתפלה ובווער בשבת, וע"ז ממילא יוכל לקיים "שמור" פי' להישמר ולהתרחק מן הרע, ואז באמת יוכל לקיים צרור בקמץ, דהיינו שיחיה במציאות של שנאת הרע, ולא יצטרך כל פעם לעורר שנאה חדשה נגד הרע. ובוזה יבואר אל נכון מה דאיתא בגמ' (שבת סד) עה"פ

לכור את המדיינים והכיתם אותם. כי לרבים הם לכם בנכליהם (במדבר כה, ח-י)

ערכי נחל אמרים ערכים ממאורי החסידות

לצרור אותם על שחשבו שישראל עבדו ע"ז

צרור את המדיינים פי' בממונם והכיתם בגופם כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו ע"ד פעור פי' שחשבו עליכם מחשבות שעבדתם ע"ז דפעור, ובסה"ז איתא שלא עע"ז אלא לגנאי נתכוונו להתריס בפני', והם חשדו אתכם והחושד בכשרים לוקה בגופו.

(חתם סופר)

לצרור אותם על מחשבות עבירה שגרמו לישראל

ונראה לפרש כי עיקר כוונת הבורא ב"ה בנקמתו במדין היה מחמת גודל המחשבות והרהורים רעים שנתהו לישראל על ידם בדברם בסיפור המעשה דפעור או מעשה דכוכב, וע"י הדיבור שדברו במ נפלו לישראל הרהורי תאויות, והכלל בזה שבכל עבירה נברא קליפה ר"ל, וכל זמן שהקליפה בעולם אזי נופלים מחשבות רעות לאדם מאותה העבירה, וצריך האדם השב לבער הקליפה היא מן הארץ. וגם בנידון דידן כל זמן שהיו אותם הרשעים המדיינים בעולם, אז היו עדיין הרהורי עבירה דפעור שולטים בישראל לבלבל להם המחשבה, ולכן נצטוו משה רבינו ע"ה לנקום בהם נקמת ה'. והוה "כי צוררים הם לכם" בהוה, פירוש עדיין הם צוררים לכם, ומפרש הכתוב במה "בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור", פירוש באתן המחשבות הרעות המתהווים לכם בדברכם במעשה דפעור "ועל דבר כזבי כו", ולכן תבערו אותם מן הארץ ותהיו טהורים וקדושים ובערת הרע מקרבך, אמן כן י"ה.

(נועם אלימלך)

המחשבות שבאות הוא מכח האומות

כי באמת לב ישראל מנוקה מכל סייג ופסולת ולא ימשך להטות מרצון הקב"ה, אך מה שבא לישראל דברים שהם נגד רצון השי" אינו מצד רק מכח האומות, ובא להם, כי האומות מלאים חמדות ותאוות רעות ומכחם יבא גם בלב ישראל. וזה שאמר הכתוב כי צוררים הם לכם בנכליהם, היינו ע"י מחשבתם הרע יצירו גם לכם, וכאשר יאבדו האומות אז יהיה לב ישראל מקושר בהש"י מבלי שום נטיה.

(מי השילוח)

הרשעים גורמים לצדיק להעלות מחשבתם הלא טובה

דהנה כל דיבור היוצא מהאדם אינו הולך לריק ולבטלה, כי אם מדברי הצדיק הקדוש נברא מלאך הקדוש, ולהיפוך מאדם רע נברא מלאך רע ח"ו. והנה זה הדיבור הוא משוטט בארץ באין מנוחה עד בואו להצדיק ואז נופל להצדיק הזה במחשבתו הדיבור ההוא והוא מעלהו אל הקדושה. וזהו שלפעמים בא להצדיק מחשבה אשר מעולם לא עברה על דעתו המחשבה ההיא, ואין זה כי אם היוצא מפי איזה רשע ומשוטטת עד מצאה מנוח.

וזהו פירוש הפסוק "משכני אחרך נרוצה", דהיינו שהמחשבה אשר לא טובה אומרת להצדיק "משכני" להקדושה כי "אחרך נרוצה", ואח"כ בבואה אל הקדש משבחת ואומרת "הביאני המלך חדריו", הוא הצדיק הנקרא מלך, הביאני בחדרי קדש של השי" ב"ה.

(נועם אלימלך)

תענית י"ז בתמוז – נרחה

חיוב תענית

מקורו וטעמו: כתיב (זכריה ת. ט) צום הרביעי וכו' יהיה לכם למספד ולתענית ודרשו חז"ל (ר"ה יח) דצום הרביעי הונונה ל"ז בתמוז שהוא בחודש הרביעי שיש חיוב להתענות, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה ויהיה זה זיכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, שבזכרון דברים אלו נשוב להטיב (רמב"ם פ"ה משנתנו ה"א), לכן חייב כל איש לשום אל ליבו באותן הימים ולפשפש במעשיו ולשוב בהן ואתן אנשים שכשהם מתענים הולכים בטויל ובדברים בטלים תפשו הטפל והניחו העיקר (מ"ב תקמ"ט).

החייבים בתענית: הכל חייבים להתענות אנשים נשים, אף עוברות ומניקות נהגו להחמיר (רמ"א תק"ט), ואם מרגישה חולשה אין להחמיר בה, ומ"מ לא יתענו בבשר ויין רק כפי שהם צריכות (מ"ב ס"ט).

קטנים: קטן אף אם הוא בן י"ב וקטנה אפילו בת י"א אין מחנכין אותן לתענית שעות כלל. מ"מ מעיקר הדין אם הגיעו לכלל דעת להתאבל על ירושלים ראוי לחנכם שיאכלו רק כדי קיום הגוף לחם ומים (מ"ב סק"ה), ו"א להקל להאכילם מאכלם הראוי להם אך מ"מ אין להאכילם מיני מתיקה ותענוג, וכן הוא המנהג.

חולה: א) חולה אפי' אין בו סכנה פטור מלהתענות, ואף אסור להחמיר ע"ע (מ"ב ס"ט), והגדרת חולה לפי ראות המורה. ב) אין צריך להתמין עד שיכבד עליו החולי אלא מותרים לאכול מיד בבוקר, דבמקום חולי לא גזרו רבנן, ואם בקל יכול להתמין יתפלל מנחה גדולה תחילה ויאמר עננו ואח"כ יאכל. ג) אין דין פחות פחות מכשעור. ד) הסובל מכאבי ראש וכו' מותר לו לבלוע גלוה לפואה ואף ע"י לגימת מים כפי הצורך, ואין צורך למרר המים (הליכ"ש).

חתן: חל תענית בתוך ז' ימי משתה, מתענה ומשלים התענית עד הלילה (בה"ל).

דיני התענית

שטיפת הפה: דרכו לשטוף בבוקר ומצטער עתה יש להתייר ע"י שיכפוף ראשו ופיו למטה כדי שלא יבלע (מ"ב תקס"ו סק"א).

טעימה: יש להחמיר שלא לטעום מהתבשיל כדי לידע אם חסר תבלין אף אם פולטו, אבל בסעודת מצווה שמבשלין לצורך הלילה יש לסמוך להקל לטעום מעט (מ"ב ס"ט סק"ה).

שכח ואכל: שכח ואכל ביום התענית צריך להשלים התענית עד הערב ולא יאכל עוד באותו היום. ואין צריך לפרוע תעניתו ליום אחר (מ"ב תקמ"ט סק"ג). שכח ולקח מאכל ובירך עליו ונזכר מהתענית, לא יטעם, אלא יאמר בשכמל"ו (שע"ת תקס"ח א). ו"א שיכניס מעט לפיו וילעס ויפלוט ואח"כ יאמר בשכמל"ו (תשובה סי' שכ"ט), לצאת לכה"פ השיטות שטעימה טעונה ברכה.

לרחוץ בים ובריכה: יש מחמירין לנהוג בכל התעניות כחומרות שמר"ח אב עד ת"ב ולפ"ז אסור לרחוץ בים ובריכה דהוי רחיצה של תענוג. (נכמ"כ לשמוע טע"פ וכו' ב"י בטבת וצום גדולה דבי"ז בתמוז בלא"ה אסור). (פמ"ג בה"ל (תקנ"א) קצ"ע הליכ"ש) ויש מקילין בזה. (נתיבות"ש) ש"ס' שזה טעות בהבנת הא"ר ואין לנו מקור להחמיר). אבל נכון לבעל נפש להחמיר בזה.

(שעה"צ י' בשם שלה"ק לחוש להראשונים ש"ל דכל התעניות חמורים כמו ת"ב אם יש צרות לכלל ישראל). אבל לעניין טבילה במקווה אין מקום להחמיר.

ליל תענית: בליל התענית מותר באכילה ושתייה, ויש מחמירין שלא לאכול יותר מהרגלו

(שע"ת תקס"ח). ויש מקילין (א"א בוטשאטש), ובפרט בזמנינו. ויש מחמירין בבשר ויין (סדר היום) אם לא שהוא חלוש ורוצה להתחזק. ובמקום מצוה כגון השנה שחל במוצ"ש אין להחמיר בזה.

אם ישן שינת קבע אינו חוזר ואוכל, אא"כ התנה קודם. ולענין שתייה נחלקו השו"ע ס"ל דצריך תנאי והרמ"א ס"ל דאין צריך. ולכתחילה ראוי להתנות אף לשתייה, ואם דרכו כך אין צריך להתנות (תקס"ד מ"ב סק"ו).

אכילה קודם עלוה"ש: הקם משנתו והתנה קודם השינה יכול לאכול מה דבעי עד חצי שעה קודם עלוה"ש. ואף שמבואר (זוה"ק ח"ב רט"ו) שאדם שישן לא יאכל קודם התפילה, זה רק לתענוג אבל לצורך תענית שיתחזק מותר (מ"ב פ"ט סק"ה). ולאחר זמן זה אסור לאכול פת ומיני מזונות יותר משיעור כביצה, וכן לשותות משקה המשכר יותר מכביצה. אבל פירות וכו"ב מותר לאכול עד עלוה"ש.

עננו: א) אומרים עננו בשמע קולינו. שכח, יאמרנו קודם יהי רצון של אלקי נצור, עקר רגליו אינו חוזר (תקס"ה ס"א וס"ג). ב) חולה שבדעתו לאכול אח"כ אם מתפלל לפני אכילתו אומר עננו. ג) בריא ששכח ואכל אומר עננו כיון שעכ"פ צריך להשלים תעניתו אלא שיש לחלק בנוסח דאם אכל פחות מכזית או ששתה פחות ממלא לוגמיו חשב מתענה לכל דבר. ואומר הנוסח הרגיל ביום שוב תעניתו אבל אם אכל יותר מכזית אומר "ביום צום התענית הזה".

נשיאת כפיים: א) כשמתפללים מנחה אחר זמן פגל המנחה, הכהנים נושאים כפיהם, אך קודם לזה לא (מ"ב סק"ט). אבל הש"ץ אומר אלו קונו וכו'. ב) כהן שאינו מתענה אינו עולה לדוכן עם שאר הכהנים [ונכון שיצא מביהמ"ס] (קט"ב ב"פ"ח). אבל בשחרית דהנשי"כ אינו מדין תענית עולה אף שאין מתענה. ג) אם אין שם כהן אחר רשאי לעלות, ואם יש רק כהן אחד שמתענה רשאי כהן שאינו מתענה לעלות להצטרף כדי שהמצווה תהיה מחויבת מה"ת (אש"י פ"ד הערה פ"ה בשם הגרש"ז א').

קריאה"ת: א) נוהגים כשהקורא מגיע לפסוקים "שוב מחרון אפר" וגו', ה' קל רחום וחונן' וכו', אומרים הקהל פסוקים אלו דרך בקשה. ובי"ג מדות נהגו לענוה. ב) בעל קורא והעולה לתורה לא יאמרו פסוקים אלו עם הקהל אלא ימתינו עד שייסימו ואז יאמרו הם דרך קריאה (מג"א תקס"ו סק"ג). אך מנהג העולם דאף בעל קורא והעולה אומרים כדרך בקשה.

אין בביהמ"ס עשרה מתענים: ב"ז בתמוז לא כ"כ מצדו, יש לחלק כך: דאם חל התענית בשני וחמישי שגם בלא התענית היו קורים בתורה, די שיהיה ששה מתענים כדי לקרות ויחל. אבל כשחל התענית בשאר ימות השבוע (כמו השנה), צריך דווקא עשרה מתענים. ו"א דלעולם סגי בשבע מתענים (תקס"ו מ"ב י"ד שעה"צ ט"ו).

ד קראו לעלות לתורה למי שאינו מתענה: יש לחלק כך: דאם חל בשני וחמישי שגם בלאו התענית קראו בתורה, יעלה לתורה. אבל כשחל בשאר ימים, וכמו"כ במנחה, לא יעלה. ואם יש לחשוף לחילול השם שאינו מתענה, אפשר לומר על המקילין. ה) מי שאינו מתענה או שפיר בדעתו להתענות לא יקרא בתורה והכהנים והלוויים יצאו. ו) לכתחילה לא יהיה בעל קורא מי שאינו מתענה, אך כשאין אחר רשאי (אש"י פ"ד כ"ג).

צדקה: נוהגין לתת צדקה במנחה ביום התענית ע"פ הגמ' (ברכות ו') 'אגרא דתעניתא צדקתא' (תוס' מגילה רפ"ג). ויש נוהגין לשייר מה שהיה אוכל ביום התענית ליתן לעניים בערב (מ"ב ס"י תקס"ו סק"ג).

הרה"ג ר' יהושע לאנגויער שליט"א

עזרה לגוי במשיבת כסף מכספומט בשבת

אדם עבר ברחוב בשבת, וגוי עצר אותו והסביר לו בשפת הידים, שהוא רוצה למשוך כסף מכספומט סמוך, רק שאינו מבין מה כתוב על המסך, ומה צריך לעשות. נשאלת השאלה, האם היה מותר ליהודי לעזור לגוי למשוך כסף מכספומט בשבת, שהרי הגוי עושה את המלאכה לצרכו, או שמא אין זה ראוי שיהודי יעמוד בשבת ליד כספומט, ויעזור למשוך כסף בשבת. ואולי יש עוד איסורים בענין זה?

תשובה לשאלה משבוע שעבר

השאלה בקצרה: מצא אבידה, האם ימסור זאת לאחר שיטפל בה

תשובה: נאמר בספרי (דברים פ"קא רכ) ובלקוט שמעוני (דברים רמז תתק) "ואספתו אל תוך ביתך", ולא לבית אחר. וביאור ב"ת רענן (על הילקוט) ובמלבי"ם (דברים כב ב) ולא לבית אחר, כי שומר שמסר לשומר חייב. וכעין זה כתבו בספרי דבי רב, ובעמק הנוצי"ב שמבואר במסכת גיטין (ף כט) אין השואל רשאי להשאיל, ואין השוכר רשאי להשכיר, ובמסכת בבא מציעא נחלקו בזה, אם מסרו לשומר אחר ונאנס אם הראשון חייב לשלם, והכא נמי לשומר אבידה, אולי לא מהימן השני להבעלים כהראשון.

ובמרכבת המשנה (על הפיליטא) כתב, אף שבעל החפץ לא מסרו לו, מיהו כיון שמצינו שנכנס בגדר שומה, כל גדר שומר עליו, וראיה לזה ממה שכתב בספרי, ואספתו אל תוך ביתך ולא לבית אחר.

אולם מאידך מצינו בפוסקים שהתירו לשומר אבידה למסרו לאחר, בשו"ע הרב (ח"מ מציאה ופקודן סי' ק"ב) כתב, באבידה בכל ענין רשאי למסרה למי שנאמן אצלו לשמרה, שהרי לא נעשה שומר עליה אלא ממצות המקום, ובכל המצות שלוחו של אדם כמותו.

וכעין זה כתב בבן איש חי (ש"ד כי תבוא ו) מצא ספרים שיש בהם סימן, הרי זה לא יקרא בהם אלא ישמרם כראוי, ואם ירצה למסרם למי שנאמן אצלו לשמרם איתו, הרשות בידו.

ובחכמת שלמה (ח"מ סימן רצ"א סי' ק"ב) הסתפק בזה, וכתב, אני מסופק בשומר אבדה דיש לו דין שומה, אבל לא קבלו מהמפקיד, אם מסרו לאחר אם יש לו דין שומר שמסר לשומר או לא, כיון דעיקר הטעם בזה מכח דאת מהימנת לי בשבועה, היאך לא מהימן לי בשבועה, ובהו הרי גם לראשון לא מסר לו מדעתו, רק התורה עשתה לשומר ומה לו זה או זה. [ולכאורה אין הטעמים שז"ל, כי לדעת השו"ע הרב שכתב שהטעם שיכול למסרו לאחר משום ששלוחו של אדם כמותו, משמע שהמוצא הראשון המצוה היא עדיין שלו, והשני הוא שלוחו, אבל לטעם של החכמת שלמה, לכאורה כיון שמסרו לאחר, משמע שהשני נעשה השומר, וגם המצוה של השבת אבידה נקראת על שמו, והראשון יצא מכלל השמירה].

ואולי יש ליישב שלא יסתרו הפוסקים, שדברי הספרי שלמדים מפסוק "ולא לבית אחר", זה מדין תורה, שגם שומר אבידה חייב להשבע, ולכן אין לו להעבידו לשומר אחר, כי אז השני יתחייב בשבועה, וכיון שהוא היה הראשון שמצאו וחלה עליו השמירה, לא יפטר על ידי השבועה של השני.

אבל לאחר שנאמר במסכת גיטין (ף מה ע"ג) שמשביב אבידה אינו נשבע, אם כן גם יכול למסרו לאחר, ואינו יכול לומר לו השני לא נאמן לי בשבועה, כי שניהם אינם חייבים בשבועה, ואם כן הוא הדין שמונת בתקנת העולם שגם יכול למסרו לשומר אחר, ולכן פסקו השו"ע הרב והב"ן איש חי שמוותר להעבידו לשומר אחר. [ויש לציין שהגר"א מחק חיבות אלו 'ולא לבית אחר'].

ועל כל פנים לכו"ע באופן שמסרו לבין במקוה, או למישהו אחר שיהיה יותר נוח למאבד להגיע אליו, ואנן סהדי שהמאבד שמח בזה, לכו"ע יכול למסרו לכתחילה, כי זה לטובת המאבד.

על מה אנו נלחמים

ליקוטי אמרים • פרק ט'

משכילים, המבינים ומתבוננים בדעתם אשר במוחם בדברים המעוררים את האהבה". הנפש האלוקית, אשר מתעוררת להשכיל באהבת השם. אחר שמבין ומתעורר בשכלו ומתבונן בדעותו המעוררים את האהבה, מתפשט מידת האהבה אף אל ליבו ומעורר שם אהבה והתלהבות בחמימות הלב, זהו אהבה שכלית הנובעת ממוחו, ולא סתם, שהתעורר בליבו רגשות אהבה".

"כמו כן מידת התפארת אשר גם היא נוצרת אחר התעוררות השכל "וכן שמחת לבב בתפארת השם והדר גאווה כאשר עיני החכם אשר בראשו, במוח חכמתו ובינתו, מסתכלים ביקרא דמלכא ותפארת גדולתו עד אין חקר ואין סוף ותכלית כמבואר במקום אחר וכן שאר מידות קדושות שהן מחכמה בינה דעת שבמוחין". יוצא איפוא, שהתעוררות אמינית והתפעלות בגודל יקר המלך, באה מהתעוררות המוח והשכל, ולא מהתעוררות הלב גרידא, כי התעוררות הלב בכל המידות הקדושות נובעת מהתעוררות שנוצרה קודם לכן במוח. כי אצל הנפש האלוקית העיקר היא השכל אשר משם היא מתפשטת אל שאר האברים ואף בלבבו".

"אם כן, מסכם ר' לייב, "יש לנו הגדרה ברורה בין גבולות יצר הטוב ויצר הרע. ע"י שנחשוב בכל פעולה ממה היא נובעת, מהתעוררות הלב גרידא, או מהתעוררות שכלו שעורר את לבבו. וכמוכן שהתגברות יצר הטוב על יצר הרע, היא ע"י שנשליט את פעולתו, שהסדר יהיה שמהמוח יתעוררו המידות אל הלב, ולא חלילה להיפך כמו להבדיל, הבהמה".

ניגון שובה לב ונפש כבש את חלל בית המדרש המואר קלושות. החבריא ישבו סביב השולחן הכבד, כאשר ר' לייב יושב במרכז רוחב השולחן, וסביבו מקצתם יושבים מקצתם עומדים, צפופים, נדחקים, משתדלים לא להפסיד שום קוועץ' מהתנועה שפיזם ר' לייב חרשית. "הנשמה יורדת לתוך הגוף--- אך--- צועקת ווי ווי... ירידה זו צורך עליה, עד שכל זה הוא כדאי---" ר' לייב חזר על תנועתו, כאשר כאיש אחד מזמזמים כולם אחריו ברגש והתעוררות.

הוא פרס לפניו את תכריך הכתבים, והתכופף קימעה להיטיב ראייתו. "הנה נמצאים אנו בלב המערכה" - פתח ואמר. "למדנו כבר אודות הנשמה האלוקית ומהותה, וכן ירדנו לעומק ההבנה מה היא הנפש הבהמית, וכמה רעות היא גורמת לנשמה האלוקית. כעת, מנתב אמתנו הרבי היישר לתוך שדה הקרב, לזירת המלחמה של כל יהודי, בתוככי לבבו ובנכני נפשו".

"כבדה היא, קשה היא מנשוא - המלחמה בלבבנו פנימה". נאנח זאנויל. "אנו נלחמים לשבר את המידות, לשבר את טבעינו ואת תאוותינו. אבל כפי ששמענו, ירידה זו צורך עליה, המלחמה איננה מלחמת רשות ומלחמת חיים, כובשים אנו עוד ועוד שטחים וממליכים שם את מלכותו של חי העולמים". סיים בהתעוררות.

"אכן", נענה פנחס'ל אף הוא ואמר, "אתה מדבר על המלחמה אשר בלב. אמנם אנחנו יודעים, שאחד מיסודות החסידות היא שיהא האדם מוח שליט על הלב, וכאשר יש לו תכונה זו ועבד עליה, הרי כל מלחמתו - מלחמת היצר, באה לו יותר בקלות".

"נו נו", מפטיר בעריש, "מוח שליט על הלב... גם זה לא מתגלגל ברוחבות, גם זהו מהדברים שקשים ביותר להשגה. אבל חיש מזה, הרי זה ענין כללי בעבודת השם, האם נראה שיש לזה שייכות מסוימת לענין מלחמת היצר, האם אתה חושב שיהא בזה סיוע למלחמה הכבידה בין הנפש האלוקית לנפש הבהמית?" מפנה בעריש את שאלתו לפנחס'ל, ומבטו פוזל אל ר' לייב היושב ועיניו עצומות ומקשיב לשיח סביבו.

"ובכן", מתנער ר' לייב ופתח את עיניו כאשר השקט נמשך והבין שממתינים למוצא פיו בתשובה הגונה על השאלה. "כאשר אנו מתחילים לסדר את שדה המערכה, מוטל עלינו איפוא, לדעת היכן אנו עומדים, והיכן אנו נלחמים. מה עלינו לכבוש ועל מה עלינו לשמור. הבה נחטוף מבט, על המפה אשר שירטט לנו הרבי, באותיות של אש, ובו גילה לנו את מראה שדה המלחמה, בין הנפש האלוקית עם הנפש הבהמית".

"הנה מקום משכן הנפש הבהמית שמקליפת נוגה בכל איש ישראל הוא בלב, בחלל שמאלי שהוא מלא דם". כבר למדנו, "מרחיב ר' לייב ומבאר, "שתפקיד הנפש הבהמית היא להחיות את גוף האדם. והיא מתלבשת בדם שהוא מחיה את האדם, כמו שכתוב "כי הדם הוא הנפש". כעת, המקום אשר משם נשלח הדם להחיות את כל הגוף, הוא בחלל השמאלי שבלב. שבנוסף לזה שיש בו דם מצד עצמו, תפקידו לשלוח את הדם אל כל הגוף

כדי להחיותו. אם כן, אנו יודעים איפוא, שמקום משכנו של הנפש הבהמית, ועיקר התגלותו, הוא בלב. "ולכן כל התאות והתפארות וכעס ודומיהן הן בלב". כדי שיתעוררו בלב האדם כל המידות הרעות האלו, הוא לא צריך לחשוב בכלל, כי הלב מטבעו, מצד הבהמיות שלו, מעורר אותו לזה. "ומהלך הן מתפשטות לכל הגוף וגם עולה למוח שבראש לחשב ולהרהר ולהתחכם בהם". אחר שהלב התעורר לתאוה מסוימת, או לכעס וכדומה. הוא שולח את המידות הרעות האלו, שיתגלו גם בשאר איברי הגוף. דהיינו, שיבואו לידי מעשה. ואף אל המוח הם נשלחים, שיהרהר בהם איך לעשותם ואיך להוציאם לפועל".

"ראיתם פעם בעל חי מנסה לתפוס איזה דבר שהוא חפץ בו?" מחיך ר' לייב אל בני החבורה, "ראשית מתעוררים תאוותיו בו, הוא מנסה להשיגו, אח"כ תוכלו אפילו לראות איך הוא מפעיל את שכלו לשם כך... בוודאי לא נוכל לומר שמכאן ראה שהוא נהיה בעל שכל, הלא כן?! כי בהמה נשאר בהמה. והראה שתאוותיו התעוררו היישר מליבו. כך גם כאשר הנפש הבהמית בחלל השמאלי שבלב מתעוררת, והיא שולחת את תאוותיה שיתגלו אף בשאר חלקי הגוף, ואף לעלות למוח, שיתעורר ויתחכם בזה. זהו בהמה! כי לבו הפעיל את שכלו, והמוח אצלו משמש את תאוות הלב".

"לעומת זה, "אך מקום משכן נפש האלוקית הוא במוחין שבראש". מקום ההתגלות של הנפש האלוקית היא בכוחות השכליים ובמוח אשר בראשו. וסדר ההמשכה הוא בדיוק הפוך מהנפש הבהמית. ראשית מתעורר הענין במוחו, "ומשם מתפשטת לכל האיברים וגם בלב בחלל הימני שאין בו דם". אחר שמוחו התעורר לאיזה דבר ששכלו מצווה עליו שראוי לעשותו, הוא שולח את פקודתו לשאר האיברים כדי שיוציאו אותו לפועל, וגם בלב מתעוררים ההרגשים בחלל הימני שבו, אשר גם שם הוא מקומו של היצר הטוב, וכמו שכתוב "לב חכם בימינו" שהנפש האלוקית, התעוררותה היא דווקא מהתעוררות מהמוח אל הלב בחלל הימני".

"ולכן, המידות שמתעוררים ע"י הנפש האלוקית, הם מידות אשר התעוררו בבניה והשכל, להבדיל ממידות הנפש הבהמית שמתעוררים מאליהם ע"י תשוקת הלב. כי מידות הנפש האלוקית שרשם הם במוחין ובכוחות השכליים. ודבר זה רואים, כגון במידת האהבה, "והיא אהבת ה' כרשפי שלהבת מתלהבת בלב

להשיג בביהמ"ד ואצל הנציגים

יעמדו על הברכה מצדיקי הרבים שהרימו תרומתם להוצאת הגיליון

ידידנו הנכבד הרב משולם זלמן לייפער שליט"א
לרגל הולדת בנו למול טוב ובשעט"מ
ויה"ר שירא ממנו ומכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה וכט"ס אבי"ר

ידידנו הנכבד הרה"ח ר' בנימין ברלינסקי שליט"א
לרגל אירוסין נכדתו ולרגל הולדת נכדו בן לבנו הר"ר יצחק אייזיק הי"ו למול טוב ובשעט"מ
ויה"ר שיהא הבנין עדי עד ויראה מהם ומכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה וכט"ס אבי"ר

ידידנו הנכבד הרה"ח ר' יואל ווייס שליט"א
לרגל נישואי בתו למול טוב ובשעט"מ
ויה"ר שיהא הבנין עדי עד ויראה מכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה וכט"ס אבי"ר

ידידנו הנכבד הרה"ח ר' ישעיה גרשנטקורן שליט"א
לרגל נישואי בנו הר"ר מרדכי הי"ו למול טוב ובשעט"מ
ויה"ר שיהא הבנין עדי עד ויראה ממנו ומכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה וכט"ס אבי"ר

הגיליון נדפס בחסות דפוס שווה לברכה והצלחה בכל הענינים • רח' השלושה 30 ב"ב • 03-6579999